

Міністерство освіти і науки України  
Національний університет водного господарства та природокористування  
Навчально-науковий інститут охорони здоров'я  
Кафедра здоров'я людини і фізичної реабілітації

**ЗАТВЕРДЖУЮ**

Проректор з науково-педагогічної,  
методичної та виховної роботи  
\_\_\_\_\_ О. А. Лагоднюк

“ \_\_\_\_\_ ” \_\_\_\_\_ 2018 р.

08-02-10



Національний університет  
водного господарства  
та природокористування

***РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ***

**Program of the Discipline**

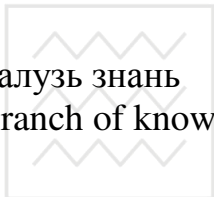
**Комплексна реабілітація військовослужбовців і членів їх сімей**  
**COMPREHENSIVE REHABILITATION OF SERVICEMEN AND MEMBERS OF**  
**THEIR FAMILIES**

спеціальність  
specialty

227 Фізична терапія, ерготерапія  
227 PHYSICAL THERAPY,  
ERGOTHERAPY

галузь знань  
branch of knowledge

22 Охорона здоров'я  
22 Healthcare



Національний університет  
водного господарства  
та природокористування

Рівне – 2018

Робоча програма «Комплексна реабілітація військовослужбовців і членів їх сімей» для студентів, які навчаються за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія. Рівне: НУВГП, 2018. – 13 с.

Розробник: Нагорна Ольга Борисівна – кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, доцент кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри здоров'я людини і фізичної реабілітації.

Протокол від «27» серпня 2018 року № 1.



Національний університет  
водного господарства  
та природокористування

Завідувач кафедри: \_\_\_\_\_ Н.Є. Нестерчук  
(підпис) (ініціали та прізвище)

Схвалено науково-методичною комісією за спеціальністю 227 Фізична терапія, ерготерапія.

Протокол від «06» вересня 2018 року № 7.

Голова науково-методичної комісії \_\_\_\_\_ І. М. Григус  
(підпис) (ініціали та прізвище)



Національний університет  
водного господарства  
та природокористування

© \_\_\_\_\_, 2018 рік

## ВСТУП

Програма обов'язкової (нормативної) навчальної дисципліни «Комплексна реабілітація військовослужбовців і членів їх сімей» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки магістрів спеціальності «Фізична терапія, ерготерапія».

Предметом вивчення навчальної дисципліни є засвоєння головних принципів використання засобів і методів фізичної реабілітації у відновленні осіб після перенесених гострих патологічних станів внаслідок бойових поранень та посттравматичного синдрому військовослужбовців та членів їх родин, а також тимчасово переміщених осіб.

Міждисциплінарні зв'язки: дисципліна «Комплексна реабілітація військовослужбовців і членів їх сімей» є складовою частиною циклу дисциплін професійної та практичної підготовки для студентів за спеціальністю «Фізична терапія, ерготерапія». Вивчення курсу передбачає наявність систематичних та ґрунтовних знань із суміжних курсів – анатомія людини, фізіологія людини, основи медичних знань, фізична реабілітація в хірургії, фізична реабілітація в неврології, фізична реабілітація в травматології, фізіотерапія, цілеспрямованої роботи над вивченням спеціальної літератури, лабораторних заняттях, самостійної роботи та виконання поставлених задач. Вимоги до знань та умінь визначаються галузевими стандартами вищої освіти України.

### *Анотація*

Вивчення дисципліни «Комплексна реабілітація військовослужбовців і членів їх сімей» має на меті обґрунтувати необхідність систематичного реабілітаційного супроводу військових після поранень внаслідок бойових дій для відновлення здоров'я, пристосування їх фізичних та психічних можливостей та адаптаційних резервів; акцентувати увагу на необхідності створення компенсаторних механізмів пацієнтів даної категорії до нових умов існування при незворотних анатомічних чи функціональних змінах; розкрити потребу професійної реабілітації та соціальної інтеграції в контексті програми фізичної реабілітації. Важливим аспектом реабілітаційного супроводу військовослужбовців є корекційна робота з членами родин військових.

### *Ключові слова*

Бойові поранення, черепно-мозкові травми, ампутації, спинномозкові пошкодження, посттравматичний синдром.

### *Annotations*

The study of the discipline «Comprehensive rehabilitation of servicemen and their families» aims to substantiate the need for systematic rehabilitation of military personnel after wounds as a result of military actions for the restoration of health, adaptation of their physical and mental capabilities and adaptation reserves; to emphasize the need to create compensatory mechanisms of patients in this category to new conditions of existence with irreversible anatomical or functional changes; to reveal the need for professional rehabilitation and social integration in the context of the program of physical rehabilitation. An important aspect of the rehabilitation of servicemen is the corrective work with the members of the military families.

### *Keywords*

Wounded wounds, craniocerebral injuries, amputations, spinal cord injury, post-traumatic syndrome.

## 1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів: 4	Галузь знань <b>22</b> <b><u>Охорона здоров'я</u></b>	Нормативна (ПП)	
	Спеціальність 227 Фізична терапія, ерготетарія		
Модулів: 1		<b>Рік підготовки:</b>	
Змістових модулів: 1		2-й	2-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання		<b>Семестр</b>	
Загальна кількість годин - Денна: 120 год. Заочна: 120 год.		3-й	3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 3		<b>Лекції</b>	
	18 год.	2 год.	
	<b>Лабораторні</b>		
	30 год.	12 год.	
	<b>Самостійна робота</b>		
	72 год.	106 год.	
	<b>Індивідуальні завдання:</b>		
	Вид контролю: <b>іспит</b>		

### Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 40 %

для заочної форми навчання – 12 %.

## 2. Мета та завдання навчальної дисципліни

**Мета дисципліни** – дати необхідні знання та вміння студентам для проведення діагностики, ефективної фізичної реабілітації військових після поранень внаслідок бойових дій у процесі комплексного відновного лікування та запровадження реабілітації та корекції психолого-емоційного стану членів сімей військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях та тимчасово переміщених осіб.

**Завдання:** викласти цілі фізичної реабілітації військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях, членів їх родин та тимчасово переміщених осіб, розкрити мету фізичної терапії, як складової частини медичної, соціальної та професійної реабілітації, яка передбачає підвищення функціонального стану та адаптаційних резервів організму пацієнтів засобами і методами лікувальної фізичної культури, масажу, фізіотерапії; вдосконалити навички діагностики дисфункцій опорно-рухового апарату, формувати комплексну програму фізичної реабілітації військовослужбовців; навчити студентів застосувати на практиці сучасні засоби та методики фізичної реабілітації.

**Внаслідок вивчення дисципліни студенти повинні знати:** класифікацію бойових поранень; анатоμο-фізіологічні особливості, етіологію і патогенез захворювань та травм після бойових поранень, наслідком яких є рухові порушення; тактику комплексного відновлення даної категорії хворих; сучасні діагностичні тести та шкали, які застосовуються для огляду пацієнтів з наслідками ушкоджень та травм після бойових поранень, зокрема для обстеження рухових функцій, м'язової системи, чутливості, міжнародну класифікацію функціонування; завдання та особливості побудови програми фізичної реабілітації військових з неврологічними, травматологічними, сенсорними ускладненнями після поранень; клінічні прояви посттравматичного синдрому військових та членів їх сімей та засоби корекції даної патології; цілі міждисциплінарної команди у процесі реалізації програми реабілітації у SMART-форматі; основні проблеми психологічного характеру членів родин військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях та тимчасово переміщених осіб;

**вміти:** проводити обстеження поранених військових з неврологічними, травматологічними, сенсорними, посттравматичними ускладненнями; проводити реабілітаційне обстеження пацієнтів з спинномозковою травмою, після торакального та абдомінального хірургічного втручання, після ампутації кінцівок; встановлювати реабілітаційний діагноз і прогноз після обстеження; складати програми реабілітації у SMART-форматі для комплексного відновлення військових після пошкоджень та травм внаслідок бойових дій; добирати реабілітаційне обладнання для компенсації незворотних функціональних змін внаслідок ушкодження; впроваджувати засоби професійної та соціальної реабілітації в контексті програми фізичної реабілітації; вирішувати завдання ерготерапії у SMART-форматі у процесі фізичної терапії; використовувати засоби фізичної терапії для подолання посттравматичного синдрому військових та членів їх сімей; проводити контроль ефективності реалізації програми реабілітації.

### 3. Програма навчальної дисципліни

**Змістовий модуль 1. Методика фізичної реабілітації військовослужбовців та членів їх сімей**

**Тема 1.** Наслідки поранень під час військових дій – неврологічні, травматологічні, психологічні. Черепно-мозкові травми. Пошкодження хребта і тазу. Пошкодження верхніх і нижніх кінцівок. Посттравматичний синдром.

**Тема 2.** Класифікація бойових поранень. Вибухові поранення. Кульові поранення.

**Тема 3.** Реабілітаційне обстеження пацієнтів з неврологічними та травматологічними ускладненнями після бойових поранень. Обстеження м'язового тону, м'язової сили, чутливості, когнітивних розладів.

**Тема 4.** Програма комплексної фізичної реабілітації пацієнтів з неврологічними та травматологічними ускладненнями після поранення.

Завдання реабілітаційного супроводу. Індивідуальний комплексний підхід. Психологічна реабілітація. Соціальна реабілітація.

**Тема 5.** Особливості застосування засобів фізичної реабілітації пацієнтів після ампутацій внаслідок бойових дій. Методологія фізичної терапії пацієнтів в залежності від висоти ампутації, періоду реабілітації. Підготовка до протезування.

**Тема 6.** Особливості застосування засобів фізичної реабілітації при ускладненнях з боку центральної нервової системи у постраждалих внаслідок бойових дій. Бойові травми хребта. Реабілітаційне обстеження. Ускладнення основного захворювання – травної, сечостатевої, когнітивної систем. Складання комплексної програми реабілітації.

**Тема 7.** Програма фізичної реабілітації пацієнтів з сенсорними ускладненнями після поранень. Ураження зорового та слухового аналізаторів. Контузія.

**Тема 8.** Застосування засобів фізичної реабілітації для подолання посттравматичного синдрому внаслідок бойових дій.

Інноваційні технології фізичної реабілітації у системі відновлення військовослужбовців – арт-терапія, музикотерапія, ритміка.

**Тема 9.** Психологічна допомога та реабілітація родин військових – учасників бойових дій. Соціально-правові норми захисту військовослужбовців та їх сімей. Релігійні проблеми та їх вирішення.

#### 4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	усього	денна форма					Заочна форма						
		у тому числі					усьог о	у тому числі					
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
<b>Змістовий модуль 1. Методика фізичної реабілітації військовослужбовців та членів їх сімей</b>													
<b>Тема 1.</b> Наслідки поранень під час військових дій - неврологічні, травматологічні, психологічні.			2		2		7			2		2	12
<b>Тема 2.</b> Класифікація бойових поранень			2		2		7					2	12
<b>Тема 3.</b> Реабілітаційне обстеження пацієнтів з неврологічними та травматологічними ускладненнями після бойових поранень.			2		4		8					2	11
<b>Тема 4.</b> Програма комплексної фізичної реабілітації пацієнтів з неврологічними та травматологічними ускладненнями після поранення.			2		4		7					2	12
<b>Тема 5.</b> Особливості застосування засобів фізичної реабілітації пацієнтів після ампутацій внаслідок бойових дій.			2		4		7					2	12
<b>Тема 6.</b> Особливості побудови програми фізичної реабілітації пацієнтів з ускладненнями з боку центральної нервової системи внаслідок бойових дій.			2		2		8					2	11
<b>Тема 7.</b> Програма фізичної реабілітації пацієнтів з сенсорними ускладненнями після поранень.			2		6		7						12

<b>Тема 8.</b> Застосування засобів фізичної реабілітації для подолання посттравматичного синдрому внаслідок бойових дій.		2	4	7					12
<b>Тема 9.</b> Психологічна допомога та реабілітація родин військових – учасників бойових дій.		2	2	7					12
<b>Разом за змістовим модулем 1</b>	<b>120</b>	<b>18</b>	<b>30</b>	<b>72</b>		<b>2</b>		<b>12</b>	<b>106</b>

### 5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
<b>Змістовий модуль 1. Методика фізичної реабілітації військовослужбовців та членів їх сімей</b>			
1	<b>Тема 1.</b> Наслідки поранень під час військових дій - неврологічні, травматологічні, психологічні.	2	2
2	<b>Тема 2.</b> Класифікація бойових поранень	2	2
3	<b>Тема 3.</b> Реабілітаційне обстеження пацієнтів з неврологічними та травматологічними ускладненнями після бойових поранень.	2	2
4	<b>Тема 3.1.</b> Реабілітаційне обстеження пацієнтів з ураженням спинного мозку після поранення	2	-
5	<b>Тема 4.</b> Програма комплексної фізичної реабілітації пацієнтів з неврологічними ускладненнями після поранення.	2	2
6	<b>Тема 4.1.</b> Програма фізичної реабілітації пацієнтів з травматологічними ускладненнями після поранення.	2	-
7	<b>Тема 5.</b> Особливості застосування засобів фізичної реабілітації пацієнтів після ампутацій внаслідок бойових дій.	2	2
8	<b>Тема 5.1.</b> Застосування засобів фізичної реабілітації в період протезування.	2	
9	<b>Тема 6.</b> Особливості побудови програми фізичної реабілітації пацієнтів з ускладненнями з боку центральної нервової системи внаслідок бойових дій.	2	2
10	<b>Тема 7.</b> Програма фізичної реабілітації пацієнтів з ураженням зорового аналізатора після поранення.	2	-
11	<b>Тема 7.1.</b> Програма фізичної реабілітації пацієнтів після контузії.	2	-
12	<b>Тема 7.2.</b> Корекція м'язового тону засобами фізичної реабілітації в рамках ускладнень після поранень.	2	-
13	<b>Тема 8.</b> Застосування засобів фізичної реабілітації для подолання посттравматичного синдрому внаслідок бойових дій.	2	-
14	<b>Тема 8.1.</b> Особливості програми фізичної реабілітації особам з посттравматичним синдромом.	2	-
15	<b>Тема 10.</b> Психологічна допомога та реабілітація родин військових – учасників бойових дій.	2	-
<b>Разом</b>		<b>30</b>	<b>12</b>



## 6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Загальні поняття про хірургічні хвороби. Фізична реабілітація після операцій на серці та судинах.	3	5
2	Фізична реабілітація після операцій на легенях та органах черевної порожнини.	3	5
3	Застосування засобів фізичної реабілітації у передопераційний, післяопераційний, санаторно-курортний періоди при неврологічних ускладненнях після порань.	4	5
4	Етіологія, патогенез, клініка перитоніту. Застосування засобів ФР в різних етапах лікування.	3	5
5	Завдання, особливості фізичної реабілітації на санаторно-курортному етапі лікування після операційних втручань.	3	5
6	Фізична реабілітація після хірургічних втручань у бронхо-легеневій системі. Програма реабілітації при післяопераційних ускладненнях у бронхо-легеневій системі.	3	5
7	Фізична реабілітація хворих після операцій на органах грудної клітки.	3	5
8	Фізична реабілітація хворих з травмами верхньої кінцівки. Принципи фізичної реабілітації в залежності від періодів перебігу травматичної хвороби. Засоби фізичної реабілітації військовослужбовців при переломах кісток плечового поясу та верхньої кінцівки у іммобілізаційному та післяіммобілізаційному періоді.	3	5
9	Фізична реабілітація при травмах передпліччя та кисті. Принципи фізичної реабілітації в залежності від періодів перебігу травматичної хвороби. Засоби фізичної реабілітації військовослужбовців при ураженні передпліччя та кисті у іммобілізаційному та післяіммобілізаційному періоді.	3	5
10	Застосування засобів фізичної реабілітації при ускладненнях з боку травної системи у постраждалих внаслідок бойових дій. Колостома. Догляд за ротовою порожниною. Стоматологічна допомога.	3	5
11	Фізична реабілітація при травмах колінного суглобу та переломах кісток гомілки. Засоби фізичної реабілітації військовослужбовців при ураженні колінного суглобу та переломах кісток гомілки у іммобілізаційному та післяіммобілізаційному періоді.	3	4
12	Фізична реабілітація при переломах гомілковостопного суглобу та кісток стопи. Принципи фізичної реабілітації в залежності від періодів перебігу травматичної хвороби. Засоби фізичної реабілітації військовослужбовців при травмах гомілковостопного суглобу у іммобілізаційному та післяіммобілізаційному періоді.	3	4
13	Застосування засобів фізичної реабілітації при ускладненнях з боку сечостатевої системи у постраждалих внаслідок бойових дій. Цистостома. Катетеризація.	4	4
14	Завдання міждисциплінарного підходу у комплексній реабілітації військовослужбовців.	4	4

15	Ерготерапія – мета, завдання, засоби застосування при фізичній реабілітації військовослужбовців.	4	5
16	Фізіотерапія після оперативного втручання на органах грудної клітки внаслідок поранення.	4	5
17	Фізіотерапія після оперативного втручання на органах черевної порожнини внаслідок поранення.	4	5
18	Санаторно-курортна реабілітація хірургічних, посттравматичних хворих та інвалідів внаслідок поранення.	3	5
19	Фізична реабілітація при травмах ЛОР-органів, опіках та відмороженнях.	3	5
20	Фізична культура, спорт і реабілітація інвалідів-військовослужбовців.	3	5
21	Особливості фізичної реабілітації природними лікувальними факторами післяопераційних хірургічних хворих внаслідок поранення.	3	5
22	Особливості фізичної реабілітації природними лікувальними факторами посттравматичних хворих внаслідок поранення.	3	5
<b>Разом</b>		<b>72</b>	<b>106</b>

Підсумком самостійної роботи над вивченням дисципліни є: складання студентом програми фізичної реабілітації при різних захворюваннях.

А також:

1. Відвідати заняття з фізичної реабілітації при неврологічних та травматологічних захворюваннях та після ампутацій.
2. Проаналізувати застосування програм фізичної реабілітації при абдомінальних та торакальних операцій.

## 7. Методи навчання

Основні форми навчального процесу при вивченні дисципліни «Комплексна реабілітація військовослужбовців і членів їх сімей»:

- навчальні заняття;
- самостійна робота студентів;
- робота в наукових бібліотеках та мережі Інтернет;
- контрольні заходи.

2. Види навчальної роботи студентів:

- лекція;
- лабораторне заняття;
- консультація.

## 8. Методи контролю

1. Індивідуальне усне поточне опитування;
2. Вирішення типових задач;
3. Письмовий теоретичний контроль;
4. Індивідуальний контроль практичних дій та отриманих результатів;
5. Модульний контроль який здається в центрі незалежного оцінювання у формі тестів;
6. Екзамен, який здається в центрі незалежного оцінювання у формі тестів.

## 9. Розподіл балів, які отримують студенти

### Іспит

Поточне тестування та самостійна робота									Підсумковий тест (екзамен)	Сума
Змістовий модуль №1										
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	<b>40</b>	<b>100</b>
6	7	7	7	7	7	7	7	7		

### Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
82-89	добре	
74-81		
64-73	задовільно	
60-63		
35-59	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

## 10. Методичне забезпечення

1. Опорні конспекти лекцій;
2. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (НКНМЗД);
3. Наочні посібники та відеофільми;
4. Матеріальні засоби навчання, комп'ютерне забезпечення.

## 11. Рекомендована література

### Базова

1. Верхало Ю. Н. Тренажеры и устройства для восстановления здоровья и рекреации инвалидов. / Ю. Н. Верхало – М.: Советский спорт, 2004. – 536с.
2. Епифанов В.А. Лечебная физическая культура и массаж: Учеб. пособие для вузов. – М.: ГЭТААМЕД, 2004. – 560 с.

3. Кадыков А. С. Реабилитация неврологических больных / А. С. Кадыков, Л. А. Черникова, Н. Шахпаронова. – М.: МЕДпресс-информ, 2008. – 560 с.

4. Марченко О. К. Фізична реабілітація хворих із травмами й захворюваннями нервової системи: Навч. посібник. – К.: Олімпійська література, 2006. – 196с.

5. Медицинская реабилитация: руководство: в 3-х т. / [под ред. В. М. Боголюбова]. – М.: Смоленск: Знак почета, 2007. – Т. 2. – 632 с.

6. Основи фізичної реабілітації: навчальний посібник / О. Б. Нагорна, В.В. Горчак – Рівне, 2017. – 128 с. Схвалено до друку Вченою радою НУВГП (протокол № 3 від 19.04.2017). [Електронний ресурс]; – Режим доступу: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/shufr/05-07-01.html>

7. Реабілітаційне обстеження у практиці фізичного терапевта: навчальний посібник / І.М. Григус, О. Б. Нагорна, В.В Горчак – Рівне, 2017. – 150 с. Схвалено до друку Вченою радою НУВГП (протокол № 6 від 29.06.2017). [Електронний ресурс]; – Режим доступу: <http://ep3.nuwm.edu.ua/view/shufr/05-07-01.html>

### Допоміжна

1. Башкин И. Н. Современные подходы к развитию физической реабилитации / И.Н. Башкин, В. Н. Мухин, В. А.Сорокин // Тезисы IX межд. науч. конгресса «Олимпийский спорт и спорт для всех». – К.: Олимпийская литература, 2005. – С.763.

2. Буш-Остерманн Э. Гимнастика для позвоночника / Пер. с нем. В.Малахова. – М.: Олимпия Пресс, 2005. – 56 с.

3. Комплексное лечение больных с тяжелыми нарушениями функции нижних конечностей в амбулаторных условиях / Сост.: М. А. Берглезов, В.И. Угнивенко, В.М. Надгериев. – М.: ЦИТО, 1999. – 28 с.

4. Лечебная физическая культура. Справочник / Под ред. проф. Епифанова В. А. – М.: Медицина, 2004. – 592 с; ил.

5. Медицинская реабилитация: Руководство для врачей / Под ред. В. А. Епифанова. – М.: МЕДпресс-информ, 2005. – 328 с.

6. Физическая реабилитация: Учебник для студентов высших учебных заведений, обучающихся по Государственному образовательному стандарту 022500 «Физическая культура для лиц с отклонениями в состоянии здоровья (Адаптивная физическая культура)» / Под общей ред. проф. С.Н. Попова. Изд. 2-е. – Ростов н/Д : Феникс, 2004. – 608 с.

## 12. Інформаційні ресурси

1. Мухін В. М. Фізична реабілітація: підручник для ВУЗів / В. М. Мухін. – К.: Олімпійська література, 2010. – 438 с. / [Електронний ресурс]; – Режим доступу: [www.kspu.edu/FileDownload.ashx/фізична%20реабілітація](http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/фізична%20реабілітація)

2. Попов С. Н. Физическая реабилитация : [Учебник для вузов] / С. Н. Попов. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2005. – 605 с. / [Електронний ресурс]; – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/1777971/>

3. Язловецький В. С. Основи фізичної реабілітації : [Учебник для вузов] / В. С. Язловецький, Г. Е. Верич. – Кіровоград, 2004. – 328 с. / [Електронний ресурс]; – Режим доступу: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis)

4. Українська Асоціація фізичної терапії/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: [www.physrehab.org.ua/](http://www.physrehab.org.ua/)



Національний університет  
водного господарства  
та природокористування



Національний університет  
водного господарства  
та природокористування